

ТРАГІЧНА загибель українського села Павлокоми .

Ше в 1946 р. читав я в одній заокеанській газеті нотатку про те, як то польські бойкі, в березні 1945 року, у варварський спосіб знищили мое рідне село Павлокому. Важко було в це вірити, але справдити що вістку не було можливості. Час плив. Та з кінцем травня 1847 року одержую листа з Деггендорфу від моєго кузина, який перешов з першою групою вояків УПА на терен Баварії. В листі він потверджує цю трагічну вістку, але і описує подробиці варварства польських бойків, які продовж одного дополудні вимордували в звірський спосіб 360 людей, а в тому 7 членів моєї родини, не щадячи 70-літньої старушки моєї мами. При відвідинах кузина в Деггендорфі, я не міг нічого більше довідатися, бо американська сторожа не дозволяла на довші розмови з вояками УПА. Щойно по їх звільненню мав я змогу зібрати докладні відомості і від кузина і від друга односельчан (іх було 6).

Настоював я на тому, щоб вони подали всі відомості до преси самі від себе, як живі свідки цієї трагедії. Та щойно в грудні 1948 року „Час“ (ч. 167 з дня 12.12.1948) містить перший такий допис п. н. „Загибель Павлокоми“. Допис не був точний, зокрема назви й прізвища не були вірні. Ці неточності повсталі з того, що допис був виготовлений в редакції „за свідченнями очевидця“ і автор (Мирон Демо — не очевидець!) міг не прив'язувати ваги до справ, які мають суттєве значення. Тому я письмом з 16.12.1948 р. до Редакції подав доповнення. Уважав я, що трагедія старинного села — української оази поміж польськими селами на пограниччю Лемківщини — не є така маловажна, щоб її можна було коротко — до речі цеповно — нотаткою скреслити з поверхні Посяння. Уважав я і далі уважаю, що ніхто з нас тих, що внаслідок сприятливого збігу обставин залишився живими, не може зречиси права, при заіснуванні сприятливих політичних умовин предложить рахунок за невинно пролиту кров наших найдорожчих. Бо всі ми глибоко віримо, що такий мент прийде і тому треба, щоб цей рахунок у всіх подробицях був точний. Теж і історія вимагає цього від нас, а це тим паче, що нас уже вчив прикий досвід від-

правлювання нас „з квітком” задля благих, однак неточно поданих фактів.

Та моїх доповнень редакція „Часу” не взяла до уваги і їх не помістила, а я виїкавши у „засвіти” вже не мав змоги упімнутися. Тепер читаючи „Лемківщину”, а зокрема шпалту, де „Історія пише” . . . уважаю своїм обов’язком вписати в істотію слідуючі фактичні дані про трагічну загибіль Павлокоми.

Старинне українське село Павлокома оточена такими польськими селами: Бартківка, Сільниця і Дилягова. Ці села кипіли постійно ненавистю до Павлокоми і то тим більше, що більше зростала національна свідомість Павлокоми. До частих сутичок доходило тоді, коли на розпарцельованому фільварку осіли дилягівці т.зв. „ляхи”. Вони бажали захопити в громаді верховодство.

З відходом німецьких окупантів організують поляки в своїх селах польсько-комуністичні збройні банди під на-звою „Міліція Обивательська” (МО). Ця міліція починає свою діяльність від нічних грабунків, нападів та вбивств. В першій мірі страється зліквидувати українську сільську інтелігенцію. Ще до приходу фронтових большевицьких з’єднань, поляки вбивають директора школи Миколу Левицького, а при помочі відступаючих німців — Івана Карпу, Евгенію Коситовську. Прихід большевиків, головно розташування в тих околицях большевицької вишкільної групи перериває на час від осені 1944 р. до лютого 1945 напади „міліції”. Але опісля польська „акція” поновлюється. До комуністичних злочинців з МО долучається польське цивільне населення. Павлокома відбивається від банд боями.

Дня 3. березня 1945 р. польські комуністи арештують 45 селян з Павлокоми та відвозять їх до повітового міста Березів. Чотири дні пізніше боївка з дооколічних сіл нападають несподівано на Павлокому. У нападі беруть участь польські комуністи із села Дилянова, Сільця, з містечка Динів та з інших сіл. Дилягівці вбивають 12 осіб у Павлокомі та грабують господарства. Грабіжники з других сіл теж грабують і знущаються над населенням. Боєздатні хлопці бороняться, а 14 з них подається шукати зв’язку з частинами УПА. Однак відділ УПА, що діяв у тому районі Перемишчини, був у районі так, що хлопці мусили чекати на по-

міч. За той час МО далі грабує і тортурує населення села. Трагічного дня 10 березня, 1945 року Павлокомі прийшла загибель. В жорстокий, звірський спосіб вимордовано тоді майже все населення. Жертвою людоїдів впало тоді 365 осіб, старців, жінок, дітей. Тут і там збереглися немовлята і вагітні жінки. Мордовано в нелюдський спосіб чим попало, стрілами, камінням, колами. Священика, о. Лемця вбили колами. А процедуру застосували розбійники таку: Весь народ зігнали до церкви. Звідтіля викликували за прізвищами поодиноких осіб на муки. До навантажених возів запрягали безсилних людей і їх жахливо били. Дерми з людей шкіру і вирізуvalи на грудях хрести. Прив'язували до кінських хвостів і так, до загину волочили. Трупів кидали у заздалегіть викопану яму. Між трупами попадали ще й живі, недомучені люди. У цьому звірському, середньовічному тортуруванні, що його доконували польські людожери з дооколичних сіл: Дилягова, Сільниця, Бартківка, Весола і містечка Динів ролю юдиних помічників відігравали місцеві колоністи, зайди з Дилягови, а що найгірше то ті, що поженились з українками. Були випадки, що „рідні” мужі виривали з рук жінкам дітей на те, щоб їхні рідні жінки українки падали жертвою звірського нападу. Вони ще другого дня — 11. 3 1945 — викінчували мордування, своїх — українського походження — жінок і своїх дітей.

Зокрема визначалися тоді такі місцеві поляки: Шість братів Кашицьких, ціла родина Уляновських, мішана родина Франка і Владка Коваля та Теодора Рудавського, який вірваним дитини з рук своєї жінки допоміг в її замордуванню, а потім сам угаяв з крісом мордуючи невинних.

На щастя між місцевими поляками були теж людяні одиниці, які з нарахенням себе дали схоронище в себе багатьом родинам, або відокремленим особам. Та не багато з них урятувалося. З тих, що врятувалися, перейшли до недалекого села Явірник Руський і там або залишилися або виїхали — один на захід, другі на схід. Багато з тих, що врятувались — 45 чоловіків і жінок — приєдналися до з'єднань УПА і в боях чесно і слухино відплатили смерть невинно помордованих батьків та односельчан.

Мордуючі банди — наситившися невинною кров'ю — відійшли з неіснуючу Павлокому залишили як чергову і жах

ливо відновлену дію на вічну свою ганьбу. Відійшли в поспіху перед караючою рукою УПА і скоронилися у своїх по-кровителів-дідичів маєтності в Бахорі за Сяном. Щойно згодом зачали перекидатися на спричинене ними цвинтаріще. (За даними очевидців, членів УПА — Ярослава Чмеля, Петра Горобчика подав А. Мудрик)

*

28. 3 1946 р. банда ВП окружила село Кожушне, пов. Сянік, спалили його цілковито, замордували 4 особи і вкинули їх до горіючих хат. Селянам казали виноситись до УССР.

28. 3 1946 р. банда ВП спалила село Височани, Прибішів, Полонна (80 хат). Селянам наказали їхати на схід.

31. 3 1946 року всі банди ВП, які оперували в околиці Буківська і Сянока, напали на село Середнє Велике. Тут кватиравав курінь УПА, який звів з ворогом бій, проривавшись через окруження. Бандити спалили село і вбили дві цивільні особи.

Дня 24. січня 1946 року Відділ ВП наскочив на село Вислік Долішний, пов. Сянік. Окружили село, спалили 22 хати, замордували 4 особи, в тому двоє дітей. При тому забрали селянам худобу, коні, одежду, збіжжя. Багато селян важко побили.

26. 1 1946 р. банда ВП наскочила на село Полонну, пов. Сянік, спалила 5 хат, та замордувала 5 осіб, в тому одну дитину. Населеню заповіли, щоб до кількох днів виїхали зі села, бо, як вони прийдуть вдруге, то вимордують усіх людей, а село спалять. Однаке населення осталось і не виїхало.

Третя, послідня вже і найголовніша фаза виселенчої акції розпочалась дnia 10. 4 1946 р. В цьому дні розпочалась на Команецькому терені вже властива переселенча акція, яка тривала рівно півтора місяця. Розпочалась 10. 4, а починалася 31. 5 1946 р. І так загально виселено 2.615 родин, осталось 745 родин.

10. 4 1946 р. 40 родин зі села Кожушне, пов. Сянік, виїхало до УССР. Населення цього села, яке перед тим було спалено ВП в цілості, застрашене польським терором та знущаннями, які виправляли бандити над нашими селянами, набрало охоти до виїзду — і так ціле село дnia 10. 4 виїхало до УССР.

Дня 10. 4 ВП, яке кватиравало в с. Кальниці, дало наказ селянам зі села Сукувате, пов. Лісько, щоб до двох днів виїхало на Україну. Однаке населення не виїжджало, а втікло перед ВП в ліс. Дня 12. 4 ВП окупило село, забрали зі собою 18 родин, а решта селян втікла до ліса. Банда ВП ніщила господарства тих селян, які повтікали до ліса та грабували все, що лишилося під руки. Крім того зробило ВП ще два насоки дня 15. і 17. 4 на лісі, в яких укривались селяни з вище згаданого села і забрали з ліса 38 родин. Зі села Сукуватого виселили поляки 64 родини, осталось лише 3 родини. Того самого дня і ця сама група ВП виселила 30 родин зі села Кам'янки, пов. Лісько, які вже були спаковані і приготовлені до виїзду. Рівно ж того дня спалила банда ВП село Кам'янки.

13. 4 ВП дало наказ, щоб до двох днів селяни зі села Кальниця, пов. Лісько, виїхали до УССР. Селяни не виконували наказу, який їм дало ВП, та не виїдждали і не хотіли слухати ворожої брехливої пропаганди. Однаке дня 13. 4 ВП обскочило село і на силу виселило 100 родин, у селі осталось 11 родин. Село Кальницю бандити ВП спалили ще в січні 1946 року.

15. 4 1946 р. почали бандити ВП виселяти с. Радошиці, пов. Сянік. Селяни цього села втекли до ліса. Банда ВП, зайшовши в село, грабили все, що попало їй під руки, викопувала з криївок збіжжя та вибивали шиби в вікнах. Так кілька разів робило ВП насоки на село Радошиці, але селяни ніколи не були в селі, бо всі втекли в ліс за кордон на чесько-словацьку сторону. Дня 20. 5 чесько-словачькі війська, договорившись з ВП, видали всіх селян в руки полякам, а ті вивезли всіх на станцію до Загіря. Зі села Радошиці виселили поляки 103 родини, в селі осталось 17 родин. Того самого дня і в подібний спосіб почало ВП виселювати село Ходень, пов. Лісько. З с. Ходень виселили поляки 39 родин, залишилось лише 6 родин. Рівно ж цього самого дня, то є 15. 4 зі села Середнє Велике, пов. Лісько, виїхало 159 родин, осталось 15 родин. Село Середнє Велике було спалене до тла бандитами ВП в дні 31. 3 1946 р.

В дні 25. 4 ВП обскочило с. Прелуки, пов. Сянік, і дало наказ людям сейчас спакуватися до виїзду. Виселенчу акцію в с. Прелуках переводило ВП терором. При тому гра-

бувало все, що їм попало під руки та багато селян сильно побили. Зі села Прелук виселили поляки 59 родин, а залишилось в селі 6 родин, які не виїхали до УССР.

Того самого дня і в подібний спосіб (як у Прелуках) переводили банди ВП примусове виселення в селі Душатині і Микові, пов. Сянік. Зі с. Душатина виселили поляки 26 родин, в селі осталось 7 родин.

27. 4 1946 ВП почало виселювати село Розтоки Долішні, пов. Лісько. Акція виселенча в цьому селі тривала аж до дня 31. 5 1946 р. ВП викидало людей з хат та ограбило все майно, щоб в цей спосіб примусити селян до виїзду. Зі села Ростоки Долішні виселили поляки 25 родин, осталось 24 родини (поляки і мішані).

Дня 24 8 банди ВП почали виселювати с. Вислік Горішній і Долішній, пов. Сянік. ВП мало свої бази випадові в Одреховій і Яслиськах, звідки дуже часто робили наскоки на село Вислік Горішній і Долішній, як також переводили облави за населенням, що скривалось у лісах Бескиду та Буковиці.

24. 1 1946 р. бандити з ВП в'їхали до села Морохова, пов. Сянік пограбували цілком населення, а при тім сильно його побили, не зважаючи на жінок і дітей. Грабунку не оминула ані одна хата. Бандити в своїй бішеності стягали людям обуву з ніг, виривали жінкам зза пазухи заховані речі, стягали обручки з рук при тім немилосердно били гумовими нагаями. Бандити підстрілили господаря Івана Острровського, побили до непримітиності 10-літнього хлопця, у священика хотіли підкинути розбезпечену гранату, однаке це за-примітила його донька.

З Дорохова переїхали бандити до Мокрого, село окружили та почали ту саму історію. В лісі, де кватиравали БСБ доносився тільки плач і зойки жінок та дітей, (мужчини втекли до ліса).

З Мокрого приїхали бандити до села Завадка Морохівська, пов. Сянік. По дорозі застрілили господарського референта Дуба. Вже конячуому поломили руки і ноги та змасакрували до непізнання. В Завадці почали бандити продовжувати своє діло дальше. На поміч населенню поспішило з'єднання УПА командира Хріна та БСБ, які звели з ворогом запеклий бій та примусили його до панічної втечі.

Дорога відступу була позначена кров'ю, але ворог, маючи догідний терен зміг забрати зі собою вбитих і ранених. Здобуто тоді 2 міномети і 56 стрілень, 2 підводи з амуніцією, 2 пари коней та пограбоване майно, яке віддано селянам. Знайдено 2 гумові нагаї, якими бандити били населення. Зі сторони нашої УПА згинув тоді ройовий Швець.

25. 1 1946 р. ВП з большевиками під командою русских старшин, в числі окоło 3.000 чоловік оточили село Мокре і Завадку Морохівську. Інші частини знаходились в Морохові і Височанах. Около год. 8 впали банди з ВП до села Завадка Морохівська та вимордували майже всіх людей, які там знаходилися. Тут не щадили навіть немовлят та старих жінок. Всіх майже різали багнетами в нелюдський спосіб. Немовлятам розпорювали животи, виколювали очі, жінкам відрізуvalи груди, язики, живих кидали в огонь. Всі помордовані були катовані в страшний спосіб, так, що годі це все представити. Замордовано 62 особи. З важко ранені.

25. 1 1946 р. банди ВП з цивільними з Буківська наскочили на село Полонну, пов. Сянік. Спалили 3 хати, замордували 2 особи. Багато людей побили і пограбили. При відході зі села заповіли селянам, щоб до трьох днів приготувались до виїзду зі села, бо як вони вдруге прийдуть, то вимордують всіх людей. Населення бандитів не послухало.

Під кінець січня 1946 р. виселенча комісія в терені притихла, та не притихли бандити. Майже щодень узброєні польські банди випадали зі своїх місць постій на грабунок і мордування українських сіл, наказуючи виноситись на схід. Терор тривав через цілий місяць лютий 1946 р., в якому було 83 нападів і облав на українські села.

1. 3 1946 р. banda ВП напала вечером на село Полонна, оточила його і заповіла, щоб люди приготовлялись до виїзду. Деякі селяни, користаючи з хвилевого хаосу, повтікали в ліс. Другого дня ранком вояки ВП ходили хата від хати та виганяли силою людей. При цьому не обійшлося без грабунків і побоїв селян. Всіх людей забрали до Сянока на станцію, там їх силою зgrabili, забираючи худобу та все майно. По кількох днях всі люди, ограблені з майна, повтікали, та вернулися назад до свого села і ховались перед насоком ворога. Інші села, навчені досвідом Полонної, також ховались по лісах, щоб не попасті в руки ворога.

В Короснянщині виселенча комісія почалась 5. 9 1945 р.

Першим кроком цеї акції було виселення с. Зиндранова.

Ніхто зі селян не робив більшого спротиву. Деякі боронили себе тим, що мають американське громадянство, або роже-ні там і хочуть туди емігрувати. Та на це ніхто не звертав уваги. Невеличка частина скрилась у сусідних селах і по відході ВП вернула знову до своїх пограбованих хат. Їх уже не виселяли.

19. 9 1945 р. виселувало ВП Поляни Мис., Вільховець і Роп'янку. Виселення проходило подібно, як у Зиндрановій.

Частина населення скрилась по сусідніх селах і не вийшла. 27. 9 1945 р. виселило ВП Барвінок. Подібно виселяли села: Гирова, Мішана, Роп'янка, Вільшна, Смеречне, Вільховець, Поляни, Крампна.

Згадані вище села не робили жодного спротиву, бо є це села попалені, де в одній хаті-землянці жило по кілька родин. Можливості поставити собі хати українське населення не мало, бо польська адміністрація забороняла це. Селяни нераз говорили: „Нам уже все одно, як тут не маємо власної хати, так і там не погинемо, а будувати, укриваючись по лісах, то ще гірше”.

Подібно представлялася справа в Ясельщині та Горлиціні. Там в такий сам спосіб большевики реалізували свої заміри, виселяючи до решти ті села, які ще були частинно вдержались.

Місцева інтелігенція не могла тут вплинути на населення, щоб воно здержалось від виселення. Вона була переслідувана і стало контролювано її вчинки. Рівно ж і тут польські банди, хоч у меншій мірі, як у Сяніччині, спричинялися грабунковими акціями до прискорення виїзду на схід. Як і в Сяніччині діяли під благословенням большевиків, бо часто населення пізнавало цих самих енкаведистів, що днем намовляли людей виїздити, а ніччу вони грабували їх і побивали разом з поляками. Шефом польської банди, що гравувала в Короснянщині, був Юзеф Ясіньскі з села Любатова.

В Завадці Романівській помер в липні 1945 року від побоїв бандитів гр.-кат. священик о. Шумило. В Грибові замордовано 5 осіб, в Завадці 3 особи, в Дальовій одного мужчину. Почавши від квітня 1945 року, почали большеви-

ки арештувати свідоміших селян та учителів. В травні 1945 року арештовано 7 осіб з таких сіл: Роп'янка, Поляни, Святкова, Гладишів, Ропиці, Пантна, Смерековець, Котань, Ганчова, Брунари.

Всіх арештованих держано в Горлицях, а опісля перевезено до Ряшева і Кракова.

З початком травня 1945 р. арештовано священиків з таких сіл: Крампна, Брунари, Чорне, Маціна, Маластів, Смереківець, Крива, Новиця, Лося, Висова, Баниця, Фльоринка. Ще був наступ на українську інтелігенцію та свідоме селянство. Маючи його в тюрмі, випробовували енкаведівськими методами застрижти й силу зломити, а опісля пустити їх знову в села, щоб ті радили селянам війджати до большевицького „раю“. Частину арештованих звільнено, частину вивезено в глиб Росії. Осіння виселенча акція тривала тут на протязі місяців вересня і жовтня.

*

4. 11 1946 р. переводила виселенча комісія мітинг в селі Сянічок, на якому записалось 15 родин. Слідуючого дня приходило до села ВП в силі 50 бандитів і наказали виселитися до УССР. Били нагаями всіх, кого попало, грабували безпощадно майно, викидали на заздалегідь приготовані фіри, а решту забирали собі. Кожній родині назначували одну підводу. Це зрозуміло, що на одну підводу не можна було впакувати всіх речей, тільки найконечніші, решта пропадало. Частина людей, вийшла, а решта розбіглась по чужих селах.

7. 1 1946 р. виселяли людолови з ВП в подібний спосіб село Прусік. Селяни також переїхали на другі села, лишаючи частину незахованого майна на поталу бандитам. 8. 1 1946 року 18 осібняків в польських уніформах прибули до села Сторожі Великі, пов. Сянік та відібрали селянам гроші, які вони дістали за випродані речі, бо приготовлялися до візду.

13. 1 1946 р. виїхала частина села Дубрівка Руська, Зabolоті та решта Чертика. Того ж самого дня викидало ВП і МО українців з міста Сянік.

15. 1 1946 р. наскочило ВП село Гуселі, пов. Лісько і наказало винести до УССР. Селяни з плачем виїздили. Молодь з революційними піснями опускала село, а на хатах

і парканах видніли написи: „Прощай рідна земле!”, „Прощай Україно!” Тоді вивезено 31 українських родин, решта викупилась за гроші, чи за водку.

18. 1 1946 р. виганяли селян з Постолова та з Волі Постолової. Частина населення виїхала.

Дальший хід виселенчої акції ціхував незнаний досі терор банд ВП, який у страшний спосіб знущався над безборонним населенням. Всюди почали горіти села, забудовання враз з майном, селян бандити ВП мордували в нелюдський спосіб, побивали навіть немовлят і стариків, кололи їх штиками, грабували враз з цивільними бандами все те, що попало під руки. Помимо тих страшних репресій, населення трималося дальше, ховалося по лісах, знаючи, яка доля жде їх у большевицькому раю.

22. 1 1946 р. ВП з Буківська в силі 220 чоловік напало на с. Токарня, пов. Сянік та сильно побило багато людей. Побили теж місцевого священика, з якого стягнули чоботи. З людей здирили одежду, білля взуття, та наказували, щоб населення опустило село.

23. 1 1946 р. ВП з Буківця напало на село Ратнавицю о год. 4-ї рано та почали грабити й бити людей. Переводили грабункові труси за зброєю. Вбили двох мужчин та 15 арештували. Арештованих Біласа Степана та його батька тортурували; прив'язали до лави, пекли п'ятьо свічкою та вбивали туди розпеченні голки. Коли один з них не міг іти, застрілили його та залишили на дорозі. Арештованого Брейта Антона держали лише в спідній одязі 5 годин зв'язаного на снігу. При відході сказали людям забратися зі села. По дорозі до Буківська почтевертували арештованого Котика Миколу. Бандити вступили теж до Болхівки, яку насильно ограбили, замордували господаря Целепа та одного інваліда. Тут замордували рівноож одного господаря з Кам'яного який приїхав туди фірою. В селі арештували 9 осіб, яких розстріляли в Сяніці.

23. 1 1946 р. з Посади Яслиської в числі 150 людей напали враз з цивільними на село Поляни Суровичні. Переводили ревізії та ограбили селян. Ліси обстрілювали з міномета. Чотири стріли впали до села Дарова, при чому вбили одну жінку і двоє дітей.

14. 10 1945 коло с. Рудавка, пов. Сянік, бандити затри-

мали дві фіри, які їхали до Романова. Візникам казали положитись на землю, а дівчина, що сиділа на возі, почала кричати, за що її вбили, а коні забрали.

20- 10 1945 р. перейшло трьох осібняків, озброєних, зза Сянку та впали до помешкання о. декана Тимчука, в селі Беньові, пов. Лісько. Священика цілковито ограбили й повернули назад за Сян. Після всіх даних, це були большевики пограничники.

26. 10 1945 р. польська banda напала на село Мощанець, пов. Сянік, та ограбувала українське населення. Тут забрали 4 корови й 6 коней. Бандити відійшли в ліс між Токарнею, і Волею Сеньковою. Припускають, що цю крадіжку виконали польські партизани (з „Армії Крайовій”), які недалеко кватирували.

14- 9 1945 р. до села Ялин прибуло 50 вояків ВП, зібрали всіх людей та наказали, щоб усе населення до дхов днів винеслося. Вояки залишилися в селі аж до виїзду населення. Людям заборонено сходитися, чи говорити та установлено поліційну годину. За всякий спротив загрозили розстрілом всого населення та спаленням цілого села. Село вислато делегацію до воєнного команданта в Сяноці, щоб їм продовжив побут у селі на кілька днів,, щоб могли краще приготуватись до виїзду. Командант продовжив виїзд до 15- 9 1945 р.

14. 9 1945 р. українці, мешканці міста Сянока, дістали виповідження до дня 18. 9. Всіх українців в Сяноці є 520. Виповідження дістав також Генеральний Вікарій на Лемківщину, о. Олександр Малиновський, який заявив, що не вийде без порозуміння з Римом. На це йому відповів міліцист, що як не вийде, то взагалі може не порозуміватися.

14. 9 1945 р. ВП приїхало до села Юровець, де робило мітинг в справі переселення. Мітинг перепропаджував капітан ВП (совет у польському мундурі).

21. 9 1945 р. Тарнаві Горішній ВП з Ліська заарештувало 10 осіб МО, трьох міліцистів втекло, а радше їм дано можливість втекти, бо це головні бандити, як Каспер, Бараневіч, Пашкевич Теодор, Коболя з Тарнави. Причина арештування: знайдений на станції МО в Тарнаві труп замордованого мужчини (стріл в чоло, чорні штани, подерти чо-

боти, сива маринарка, кусок паперу записаного по українськи, Середа Волень}.

22. 9 1945 р. до Тарнави приїхала спеціальна комісія (мабуть НКВД) на дослід та знайшла на станиці МО під помостом 2 трупи замордованих українців, які верталися з Німеччини.

7. 10 1945 р. польське-большевицьке військо прийшло з напрямку Полонна і Новотанець і перевело облаву в таких селах: Токарня, Воля Сенькова, Розтоки, Одрехова. Облаву переводили силоюоко 500 вояків, які були озброєні в танки, гармати, міномети й кулемети. В селі Токарня збили й арештували Малинія Степана та пограбували його. З арештованим зійшли в долину села й перевели мітинг, на якому по польськи промовляв польський полковник. Він заявив, що люди мусять до 14. 10 опустити село, бо завдяки їм криються по лісах бандити АК, яких по війні Польща не може толерувати. Дальше сказав їхати на Україну, бо тут її ми не збудуємо і вони собі на це не дозволять. Якщо люди не поїдуть добровільно, то тоді силою цього доконають. Опісля вичитав із списку Івана Садовського, Петра Осташія, Михайла Штинду й Семена Мельника, яких арештували, впровадили до танка і від'їхали на Сянік. Всіх арештованих по кількох днях звільнено, крім Малинія Степана.

9. 10 1045 р. в селі Дубрівка Р. ВП робило мітинг і наказало до дня 15. 10 виноситися на схід.

11. 10 1945 р. ВП з Сяніка під командою поручника Са-мохвали (білорусин) виповіло побут таким українським селам: Сянічок, Сторожі Великі й Малі, Прусік. При виповідженні пояснили, що тепер виповідають, бо мають наказ, нехай населення буде приготоване, бо прийдуть також виганяти, тому мусять заздалегідь поховати майно. Під час акції викидання, нехай молоді втікають в ліс, або на інші села, а старих не будуть рухати. В Сторожах хотіли зробити мітинг, але населення не прийшло. Тут вояки заповіли, що населення мусить винести до двох днів, а якщо хотять краще приготуватися, то нехай ідуть просити воєнного команданта в Сяноці по продовження. На місці був кущ. Б., який пояснив селянам, що виповідження до двох днів це метода ВП, щоб населення добровільно просило большевиків про виїзд, при чому большевики дають таке продовження за

попереднім підписанням заяви. Зі згаданих ніхто не ходив просити большевиків продовження віїзду.

Населення дальше сиділо на своїх селах помимо того, що речинець віїзду минув. ВП, яке ходило по згаданих селах, бачило розмальовані противиселенчі кличі, які ім подобались. Один господар зі села Сянічок (поляк) досі не знав клича, заслонив його соломою і відслонював тільки тоді, коли населення ішло до Сянока.

11. 10 1945 р. ВП виповіло побут селянам Постолова і Загір'я, при чому могло остатись в селі кілька родин, які ніколи вороже не були наставлені до поляків, і не помагали бандерівцям. За це мали зібрати солтиси певну суму грошей. В Загір'ю мало остатись коло 35 українських родин, які дістали писемне звідомлення від команданта МО, а за це мали йому заплатити. Всім іншим заявили, що поженуть їх до станції Лукавиці і там заладують їх у вагони. Провокація поляків спричинила донощення. В наслідок нищення мостів відділами УПА, большевики зміщили стійки на залізничній дорозі, бо побіч СОК стойть ще цивільна варта, а до Загір'я на станцію приїхав панцирний поїзд з обслугою 30 вояків, які щоденно відбувають два три рази на день перевірку лінії Загір'я — Щавне. Цей поїзд мав дві гармати без замків, а з панцеру був тільки скелет, бо всі внутрішні урядження були знищені. Залога панцерки, це були поляки з онолиць Krakova. Нищенні мостів сприйняло польське військо й українське населення з вдовolenням, бо через це здержало виселення.

Часто большевицькі виселенчі комісії, не маючи зможи змусити населення до добровільного підпису, порозумівалися з бандами, щоб при їхній допомозі вплинути на населення і вигнати його на схід. Бандити такі, не зважаючи на нішо, поступали з населенням так, що воно воліло опустити рідну землю, як терпіти подібні насоки. Для прикладу наводимо один з фактів:

5. 9 1945 р. виїхала з села Дудинець виселенча комісія, яка до того часу не намовила нікого підписати заяви на виїзд до УССР. Зараз по виїзді виселеної комісії напала на село польська банда зі сторони Поб'єдне, підпалила господарства селян Ханевченка, Брехуна і Івана Сука, яким згоріло все майно, бо бандити стріляли і не дозволяли нічого

рятувати. В селі замордували Андрія Котляра, літ 20, а Петра Соколовського сильно побили. Селянам пограбували кращі речі, забрали дві корови, 2 лошат, та відійшли в сторону Поб'єдна і Андрушковець, наказуючи винестись до Росії.

Після бандитського нападу, знову приїхала виселенча комісія в числі 5 большевиків, яка „жалувала” українське населення й радила записуватись на виїзд. Селяни бачуши, що робиться,, підписали заяви й виїжджали до УССР. Остало 20 українських родин, виїхало 100.

Звичайно, на другий день по нападі польської банди (околиці Сянока), приїздив до села сам тов. Копцов і описував покривданням селянам „щасливе, радісне й спокійне життя” в Советському Союзі. Кидав громи на польські банди, на польське військо, говорячи: „чорною хмарою настуває на тебе, палить, б'є, грабує, тікає на Україну, щоб спокійно жити”. Копцов, цей підлій сталінський наймит, навіть удавав зворушення, побачивши наших нещасних селян. Нераз плакав крокодилевими слізами, а одного побитого старика поцілував прилюдно, але зараз вийшов до сіней і змивав собі колонською водою обличчя, але цю комедію хитрого сталінця підглянули наші селяни та щераз пізнали московську забріханість.

Рівночасно проходило виселення в таких селах як: Гічва, Новосілки. Населення застрашуване різними брехнями польської пропаганди, дальнє тероризоване ВП почало зневірятися в можливість оборони і стало приготовлятися до виїзду. Надію на вдереждання втратили головно ті родини, які змушені були шукати рятунку у втечі до ліса.

Поляки завжди говорили, що кого стрінуть в лісі то його вважатимуть за бандерівця і до такого стрілятимуть з місця. Не тратили надію тільки ті родини, що споріднені з польськими і могли кожної хвилини знайти у них деякий захист. Внаслідок дій ВП виїхало з Гічви 5 родин, з Новосілок 33.

Під кінець травня і з початком червня проходила виселенча акція в селі Бахлява і Середнє Село. Населення сподівалося нападу на села, тому в цілості скрилося в поблизу лісах, куди рівно ж вивезли своє майно. Виселенча акція в той час далеко послабла на силі, що також вплинуло

на оборону населення. Головні сили польських банд посунулись в глухі гори, де продовжалось виселення. ВП користало лише з того, що населення сидить в лісах і грабувало все, що попало.

До кінця виселення вийшло 5 родин з Середнього Села, з Бахляви ніхто не вийшав.

Населення сяніцького району через цілий час виселенчої акції не мало хвилини спокою і мусіло стало скриватися по лісах та по сусідніх селах. Ворог оперував тут звичайно неменшими силами й майже щоденно нападав на українські села. Мимо сильних акцій населення цього терену не покидало своєї землі і відно переносило всякі безправства. Дуже часто селяни зловлені польськими червоними військами втікали з дороги, зі станції, часто викуплялися водкою і грішми. Хоча ворожий наступ був сильний, то все ж таки поважна частина населення залишилась даліше по своїх селах.

5. 4 1946 р. викидало ВП силою населення села Волі Яворової. Вигнано того дня 43 родини, остала 1 українська родина і 4 польських.

Від 3.—10. 4 1946 р. виселювало село Гузел, Лучки, Времінь, Гічву і Дзордзів. Три перші села вивезено, останні втекли до лісу й охоронилися перед виїздом.

8. 4 1946 р. викидало ВП рештки села Сянічка, Прусіка, Половець. В селі Прусік арештувало ВП трьох мужчин і одну жінку, які одверто заявили, що добровільно не виїдуть до УССР.

9. 4 1946 р. Викидали решту Загутеня. Злоблено 11 родин, 30 втекло до ліса оставляючи своє майно на поталу ВП.

10. 4 1946 р. вигнано село Заслав. Селян сильно пограбовано, хоча вони заявили, що все лояльно ставились до польської влади.

1. 4 1946 р. викидало ВП село Старий Загір. Всіх мешканців пограбовано. Вийшло 94 родини, остalo 30, які виказалися польськими документами.

12. 4 1946 р. ВП в силі 120 вояків грабувало село Моронів. Селян хотіли виселити, але всі вони сиділи в лісі. Відтак впали бандити до села Мокрого, яке рівно ж хотіли виселити, але ї тут селян не застали в хатах, а тільки де-не де стариків. В злості, що не вдалась їм акція ловлення людей,

застрілили 72-літнього Осипа Геренту, який сидів у своїй хаті.

12. 4 1946 р. ВП виселявало село Кам'янки. В той час **чота командира Дідика обстріляла ворога вбиваючи двох** **поляків. ВП насильно вигнало населення, а село спалило.**

13. 4 1946 р. Наскочив на село Завадка Морохівська ба- **тальон ВП, де вбив 11 осіб, які не вспіли втекти до ліса. Звід** **си подалися бандити до сіл Ратнавиця, Белхівка і Волинця.** **Всюди били і грабили людей та наказували виноситись до** **УССР.**

15. 4 1946 р. віddіл ВП в силі 300 вояків наскочив на се- **ло Мокре і Морохів в цілі виселявати населення. Однак** **тим разом люди скрилися по лісах. Звідси подалось ВП до** **с. Кам'яне, де населення рівно ж сникло по лісах. Переходячи** **попри ліс ВП обстрілювало його з гранатометів і** **важких кулеметів.**

17. 4 1946 р. ВП в силі 130 вояків разом з цивілями зі **села Небещан грабувало село Морохів. В селі зловило ВП** **17 українських родин, яких сильно побито й відставлено** **до Загір'я. Цивільні поляки ходили з пасами і шукали кри-** **ївок зо збіжжям і іншими речами. В селі спалили 17 госпо-** **дарств з горішнього кінця. Одну жінку, яка не хотіла виїхати** **вкинули до вогня. Грабунок тривав цілий день і про-** **довжувався до другого дня.**

17. 4 1946 р. районова бойка ОУН в силі 8 осіб зробила **засідку на 70 польських вояків біля села Колониці. Вбито** **одного поручника і 5 вояків ВП, 2 ранено. Вбито 2 коні. По** **стороні ОУН не було втрат.**

19. 4 1946 р. виганяло ВП селян з села Долини. Виїхало **того дня 60 родин.**

20. 4 1946 р. наскочило ВП на села Мокре й Морохів. В **селі нікого з селян не застали й відійшли з поворотом.**

21. 4 1946 р. замордували ВП пароха з Волі Нижньої **о. Костишина.**

23. 4 1946 р. виселено село Рудавку, Тарнавку, Завої. **Кількох селян з Тарнавки викралось зі станції і підпалили** **своє село, щоб ніхто його не грабував і ніхто не мешкав в** **ньому.**

24. 4 1946 р. виганяє ВП на протязі одної години селян **с. Яселка, частинно з Волі Вижньої і Нижньої.**

24. 4 1946 р. викинуло ВП населення з Чашини. Вигнало 30 українських родин, решта скрилась поміж польські родини. Участь в акції брав один баталіон ВП, який мав зі собою гармати й міномети.

24. 4 1946 р. окружило ВП село Морозів, зловлено кілька родин, яких вивезено до залізничної станції Загір'я.

25. 4 1946 р. Вивезено 5 родин з села Березовець, які сиділи в селі.

25. 4 1946 р. вигнало ВП решту селян з Тарнави Долішньої і Вільхової.

25. 4 1946 р. вигнало до Заршина села Пулави, Вислічок, Пасвільська.

26. 4 1946 р. шукало ВП за тими родинами в Чашині і Луковім, які скрилися поміж поляками. Зловлено одну родину і вислано до УССР.

27. 4 1946 р. виселено з села Берески 43 людей, з того 25 з Лукавиці втекло. Під час виселення вбило ВП дівчину яка втікала з села до ліса.

Подібні акції відбувались в сяніцькому районі і на пролязі місяця травня, однака в меншому маштабі, бо головні сили ВП перекинуто в гірські околиці Лемківщини. Виселення в тому терені покінчилося 1. 6. 1946 р.

Друга фаза виселенчої акції розпочалась тут в січні 1946 р. Ціхував її звичайно терор та нищення населення, щоби тим способом застрашити його та примусити до відізду.

Дня 22. січня 1946 р. banda ВП з Буківська враз з місцевими поляками цивілями наскоцила на село Карликів пов. Сянік.

Від початку квітня почав ворог переводити по лісах облави та силою виганяти людей до залізничних станцій, де змушувано їх підписувати заяви на добровільний виїзд.

5. 4 1946 р. відділ ВП в силі 300 вояків прибув до Загочева пов. Лісько. Населення втекло до ліса. Тому, що в селі не було нікого, відділ цей перейшов до Тисівця, а звідти через Мхаву до Балигородка. В кожному селі, крім Мхави, не стрінуло ніодній української родини. Все сиділо в лісах. Подібні наскоци на Загочевя й сусідні села були ще в березні, але населення ховалось завжди по лісах. Ворог рабував все майно і відходив з нічим.

10. 4 1946 р. відділ ВП в числі 200 вояків оточив с. Ве-

ремінь, пов. Лісько. Частина населення була в лісі, решта в селі. Ті, що повернулися з ліса до села, стратили були всю надію на те, що вдасться комусь вдергатись при своєму господарстві й коли наказало їм ВП вийхати, вони без спротиву опустили село і подались до залізничної станції в Луцавиці. Тим, що виїздили ВП нічого не забирали по інших хатах грабували все, що мало якунебудь вартість.

Ворожі наскоки на села положені близько Ліська були щоденним явищем, через що всі ті села були сильно пограбовані.

27. 4 1946 р. відділ ВП в числі 200 вояків оточив село Береску. Населення попереджене про те, перенеслось заздалегідь до ліса. Частина розійшлась по інших селах, тоді ще не охоплених виселеною акцією. ВП кватиравало в селі дві доби. В тому часі грабували все майно, якого не могли селяни забрати зі собою. В селі вистрілювали всі кури, забрали багато овець, худоби, збіжжя, та різного господарського реманту, забирали навіть скрині на збіжжя. Того дня зловили 24 особи, яких відвезли до Ліська.

29. 4 1946 р. дві сотні ВП насакочило на село Мичків, де скривалося багато людей з Берески. Військо приступило з місця до виселення, при чому, як звичайно, грабували. Виселенча акція в Мичкові тривала три дні, під час якої вдається полякам вивести 8 родин. Важко побитих 7 осіб передали в Солинці більшевикам, кажучи, що це упісти.

1. 5 1946 р. прибув до Загочевя відділ ВП в силі 50 вояків і завквартирувався в селі. Звідси робили наскоки на сусідні села, де терором змушували населення до виїзду. Постійна присутність ВП в дооколічних селах, часті наскоки на ліси, де укривалися селяни, були причиною того, що населення почало вертатись до сіл і виїздити до УССР. Протягом травня виїхало зі Загочев'я 50 родин, з Тисівця 30 родин.

Після вище згаданих сіл прийшла черга на села Жерничу Вижню і Нижню. Майже щоденно насакувало тут ВП з Балигорода, вгanyaло за людьми по лісах і грабувало в селі залишене майно. Мимо всього населення скривалось дальнє і добровільно не думало покидати своїх хат.

2. 5 1946 р. виселявало ВП село Забрід. В тому селі є більшість польського населення, яке в часі виселення по-

магало в значній мірі нашому населенню. Коли про це дізналось ВП арештувало кільканадцять поляків, а кільканадцять важко побили. Вивезено тоді на збірний пункт до Солини 18 українських родин.

В тому самому часі прибуло ВП до села Здвижене. Ранком окружили село, поробили застави, щойно тоді почали сходити до села. В селі не було нікого. Селяни ще тиждень перед тим скрилися у поблизьких лісах, сподіючись кожної хвилини акції на село. Коли ВП не стрінуло нікого в селі, пішли в ліс, де спіймало 16 родин, яких негайно відставили до Ліська. В селі поводились як звичайно: били вікна, ломили двері та нищили хатню обстановку.

5. 5 1946 р. прибув до села Волкови відділ ВП в числі 150 вояків. Командант цього відділу, Дуда, скликав солтисів волковийської волості і повідомив їх, що на днях розпочнеться виселення. Солтиси повинні були повідомити про це всіх громадян і вплинути на них, щоб вони вписувались добровільно. Хто не запишеться добровільно, того викинуть з хати силою, конфіскуючи при тому все його майно.

7. 5 1946 р. почалось виселення волості Волковия. Затаковано перше Бережницю Вижню. Около 200 вояків ВП окружило село, а частина зійшла в село. Селянам наказали скоро збиратися і виїздити на збірний пункт до Волкови. Спочатку ніхто не вірив, що поляки таки будуть виселяти бо в селі панував тиф. Та на це не звертав ворог уваги й вигнав 27 родин. Між виїжджаючими були хворі на тиф. У Волковій промовляв до селян Лешко Котик і потішав їх, що в УССР буде їм добре. Останніми словами накідався на УПА, закликаючи до боротьби з нею. На третій день поляки знову прибули до села. Населення було цілком зрезигноване й не ставило більшого спротиву. Того дня виїхало 18 родин.

12. 5 1946 р. наїхало ВП знову на село і вивезло 13 родин. Решта тим разом скрилася в лісі.

Рівночасно виселювано такі села, як Полянчик, Рибне. Населення тих сіл ставило дуже слабий опір. З Полянчика вивезено 23 родини, з Рибного 20 родин, з Волкови 36 родин. Село Горянка ставило більший спротив. Населення ховалось цілий час по лісах, однак кількома несподіваними

наскоками вдалось полякам захопити і вивести 41 родину. Село розграблено і зруйновано в дуже великій мірі.

9. 5 1946 р. наскочило 40 вояків ВП на село Воля Матієвич. Розставивши по горбах стійкових, самі пішли в село. Тут осталось лише кількох стариків і мішанці родини. Ті останні думали, що через споріднення з поляками ВП їх не виганятиме. Однаке вони помилилися. ВП, як тільки зійшло в село, почало бити кожного, кого тільки стрінули, навіть не легітимували нікого. Під стариками, що хворі залишились дома, бандити палили солому і в цей спосіб примушували їх піднести з постелі. Кількох немічних стариків побили до крові. Від побиття померла Біланич Катерина. Того дня ВП спалило 13 хат в горішнім кінці, а решту хат здемольовано розбиваючи вікна, двері, розкидаючи печі та хатнє устаткування.

11. 5 1946 р. відбулася ще одна акція на село Воля Матієвич. Під час того застрілило ВП господаря Михайла Біланича і знасилювало дві дівчини. Населення дальше сиділо по лісах. Село знову пограбоване і знищено.

10. 4 1946 р. напало ВП на село Дзюрдзів. Селяни втекли до ліса. В селі остало лише 10 родин, які не хотіли піти куди утікати. Відділом ВП командував тоді советський старшина — жид. Наказав тоді воякам демолювати всі хати, в яких не застануть мешканців. Зі села вивезло ВП багато господарського зваряддя, ще більше понищено.

3. 5 1946 р. наскочило ВП на Жерницю Нижню. В селі в той час не було ніодної української родини. Вояки якийсь час ходили по селі, стріляли останні кури, забирали все, чиго не могли забрати зі собою селяни. Слідуючого дня прийшов дод Жерниці ще більший відділ ВП, частина якого перейшла до Жерниці вижньої. Тут також не було нікого. Розлюченні вояки кинулися шукати по лісах і потоках, що є по обох сторонах Жерниці Виж. Підходячи до лісів стріляли з крісів і кулеметів. Тоді вдалося полякам зловити кілька родин і забрати кілька штук худоби. Такі рейди ВП повторялись дуже часто, внаслідок чого з Жерниці Виж вийшло 48 родин.

Після Жерниці Вижньої прийшла черга на Жерденку, село, яке поставило надзвичайний опір. Через три тижні селяни укривалися зі своїм добром по лісах. Дуже часто ВП

переганяло їх з одного ліска в другий, декого зловлено, але кожний старався втекти, хоч би з дороги, так, що зі селі ніхто не виїхав. Є це одиноче село в районі Ліська, з якого не виїхала ні одна родина.

В тому самому часі продовжувало ВП виселяти Жерницю Нижню. Селяни зневірені в можливість охорони, як бачили це на прикладі інших сіл (Тисовець, Загочев'я), почали виїздити. До кінця акції з Жерниці Нижньої виїхало 13 родин.

15-5 1946 р. відділ ВП знову несподівано напав на село Дзюрдзів. Тим разом наскок був зовсім несподіваний для населення, у висліді чого тоді зловлено 33 родини. Їх негайно тоді відставлено до Ліська. Крім того переведено тоді ще кілька акцій на село, але жодним разом не зловлено нікого.

По виселенні українського населення з осель над середнім бігом Дунайця та Попраду — поляки всіми засобами взялися на знищення будьяких залишків, що вказували б на те, що тут були колись українські оселі, українські церкви. Творилися різні рабівничі банди, що нападали на одинцем залишених людей в селах; розбивали хати на паливо; нищили господарські будівлі, бурили загороди, навіть дерев'яні палі при дорогах і дороговкази зрубували і везли до своїх польських садиб. Це була перша хвиля рабунків, нападів, забийств і всяких польських бандитських вчинків. Кого силою не вивезли, й не вигнали з українських осель, той або впав від банд, або, коли була змога, тікав на півден за Карпати. Але таких небагато було, — а треба щиро висказатися, що на Словаччині наші люди находили пристановище, першу поміч і опіку. Українці з Лемківщини здавна сходилися з сусідами з півдня, з словацьким населенням і воно й в тих критичних часах виявило свою щирість для обездолених і бездомних синів скривленої Лемківщини. Від Жегестова в долину, поза Горлиці, на захід від Криниці горіли українські села, у вогнях стояли гори і коли було вийти на Яворинський Верх, увесь небокруг — від обрію до обрію день і ніч купався в червоній заграві.

Оце так поляки мстилися на українцях, яких кат з Кремля вигнав з рідніх гнізд і в попелища та в пустиню обер-

нули наші рідні землі. А треба знати, що в історії нічого нема без кінця. Отже й поляки будуть дорого платити за українську руйну.

Важке завдання історика, вім не сміє хвилюватися; ані причинювати, ані віднімати нічого не вільно, треба писати тільки те, що сталося, та оперте на правдивих джерелах.

*

17. 12 1945 р. прийшла сотня польських вояків з Балигородка до села Мхава, обробувавши дощенту село, спалили 44 хати, замордували 9 українців, 5 важко ранили.

18. 12 1945 р. почали виселювати село Загутинь. В місті Ліську робили облаву на українців і арештували 200 осіб.

В селі Воля Горянська 30 польських вояків украдли 5 коров.

Шість бойовиків УПА розброяли та розмундурували 24 польських вояків, що напали на село Постолів.

19. 12 1945 р. до села Волосате прибули з того боку Карпат 8 большевиків, просили хліба та вернулися з поворотом.

19. 12 1945 р. село Постолів напало 300 польських вояків, ограбивши село, арештували 13 господарів. Їх завели до Ліська та катували в нелюдський спосіб — 200 - 300 бувків. Один з побитих негайно помер. На село наложили капу 26.500 злотих, які село мусіло зложить до трьох днів.

19. 12 1945 р. в селі Долина поляки з Загір'я арештували господаря Зубенка, якого передтим до щенту обробували. Жінка й діти залишилися без опіки й без крихти хліба.

20. 12 1945 р. польські вояки, перейджаючи з села Волковий до Балигорода, пограбили у Волі Горянській 58 курей, 5 гусей, у селян забирали печені бараболі та сирі плянки з кухні.

20. 12 1945 р. з Ліська в сторону Тарнави пішло 200 поляків, по дорозі 18 здезертирували. Забрали в Тарнаві 38 тисяч злотих і 100 кг солонини.

23. 12 1945 р. ограбили село Сянічок, забрали в людей всі чоботи, шкіру, блузи, коци та білля. Село одержало приказ до 1.7 1946 р. вийхати на схід.

24. 12 1945 р. з застави в Смільнику прийшло 8 боль-

шевників до села Береска, але побачивши двох стрільців УПА на конях, втікli на заставу

24. 12 1945 р. ограбили поляки в селі Пакоцівка господаря Осипа Косаря. Усім українським родинам заборонили святкувати Різдво.

24. 12 1945 р. одержало виповідження від поляків з Сянока село Сторожі Великі.

24. 12 1945 р. в селі Терепчі залишилося всього 8 родин. Ім поляки відібрали церкву та перемінили на костел.

25. 12 1945 р. поляки замордували двох українців, одного з Прусіка, одного з Сянічка.

28- 12 1945 р. спалили поляки село Новосілці (Гневош), згоріло 200 хат; українців вигнали поляки з села в липні 1945 р. Заселені поляки та сусідні села ставили опір, з якими сотня УПА ХІД звели півторагодинний бій. Будинки станції висаджено в повітря, здержано два поїзди. Ворог утратив коло 60 убитими та багато раненими. Здобуто зброю та амуніцію; зі сторони УПА один легко ранений.

31. 12 1945 р. сотня УПА Б-ча наскочила на село Волковицю, розброєно міліцістів, спалено три будинки, здобуто 5 кулеметів, 2 міномети, 5 автоматів, архів МО та багато амуніції.

31. 12 1945 р. у селі Вороблику коло Романова відділ АК наскочив на транспорт в'язнів, що його транспортували з Краюва до СССР. У наслідок стрілянини втікло багато арештованих.

31. 12 1945 р. у селі Радоцина, в Ясельщині, поляки арештували всі ці українські родини, що повтікали з СССР. Про них пропала всяка вістка.

31. 12 1945 р. до села Солотвини, коло Криниці, повернулися з СССР 14 українських родин, між ними один з завзятих москофілів, Чичила, однаке всі їх господарства присили поляки.

24. 12 1945 р. в селі Стефкова заарештували большевики українця Скуб'яка Івана, якого відставлено на пограничну заставу до Устянови.

29. 12 1945 р. в селі Війське ВП пограбувало кількох господарів — українців.

11. 12 1945 р. прибув до Сянока один полк ВП, який мав виселяти українське населення.

12. 12 1945 р. виїшло с. Ванівка, пов. Коросно, яке ждало на транспорт два і пів місяця. З кінцем жовтня 1945 р. покінчилася осіння виселенча акція на Лемківщині. Вона не дала ворогові бажаних наслідків, який не сподіався такого сильного спротиву українського населення. Не помогла дивізія польського війська, якого населення не злякалося і не покинуло прадідівських українських земель.

Не тільки в терені, але також на станціях терпіло українське населення знушення і всякої рода безправства, мимо того, що тут були „охорони“ ВП та большевицька виселенча комісія. Польські вояки з таких „охорон“ намовляли населення до втечі, а самі забирали собі оставлене майно. Інші знову переганяли населення з місця на місце, а хто не міг забрати зі собою всього майна, то вони забирали собі. На станції приходили теж поляки цивільні, які купували від населення за безцін вартості речі, худобу, говорячи, що большевики і так вам все заберуть.

Час до часу насилували на станції польські озброєні банди, які стрілами панікували населення, а самі забирали майно, коні, корови, при чому били селян, а часто й мордували. Подібний випадок був у червні 1945 р. на станції Заршин, де бандити вбили кількох українських селян з Боська, Синева, Шкляра. Станційні урядовці збирали знову величезні суми грошей від поодиноких сіл, щоб вони скорше всіли до товарів вагонів (тільки такими виселяли) і виїхали до УССР. Робили це селяни тому, бо життя на станції було дуже важке. Треба було сидіти нераз по два і більше місяці ждучи транспорту. Населення не мало даху над головою й мусіло перебувати на голій землі. До того, осінь, холод і дощі найбільше дошкулювали дітям, які не мали в що вбратися і взутися. Брак дерева на станції не дозволяв зварити селянам теплої страви, щоб бодай нею погрітися. З браку харчів селяни змушені були різати худобу, щоб мати чим прохарчуватися. Знову худоба через брак паші і проміщення худла і гинула. Такий стан панував на кожній станції. Не краще поводилося виселенцям у вагонах, що були переповнені, без опалу, брудні без соломи, щоб можна було переспатися. Звичайно селяни їхали разом з худобою в одних вагонах.

За час осінньої акції зареєстровано 105 насоків і облаш

на українські села польсько-большевицького війська, а в жовтні 90 облав. Крім того в районі Сянюка за осінні місяці пережили українські селяни 121 бандитських нападів.

Виселенча акція принесла населенню зубожіння, бо через неї позбулося воно великої кількості майна і харчів. Ворог в першу чергу клав натиск на господарське знищення, думаючи в цей спосіб зломити опір селянства.

Населення Лемківщини твердо стояло на сторожі своїх національних прав і не погинало перед ніким. Воно не лякалося жодних погроз і по геройськи ставило своє чоло перед найбільшою небезпекою.

Прикладом може служити виступ селянства села Сянюк, якому відповідно до даних джерел, було вчинено масове знищення. Але селяни відстояли свої права, відстоювали свої відносини з ворогом, відстоювали свою землю, відстоювали свої національні права.

ВО ПУСТИНИ — ВО ЯСКИННІ . . .

(Присвячує Левові Пилявському).

— Не піду від хижки. Посічте мене на шкамаття; не рушуся з порога! — широко раменами заперся Осафат ді одвірків і напасників відганяв ід себе.

— Слиш, товаріш, — переконував солдат ліда, — зде́сь падохнеш, пачему указов не слушаєш?

— Не піду, сказав я раз, то ж не піду! Молодість вибув я тут і старим пеньком мав би я тинятися по чужих порожніах?! Щезни маро! — дрижали старечі ноги в колінах, але Осафат не збоявся погроз.

— А мені чого? — гордо підвів він голову догори та й далі свідчився: — Дві чи три весни, так і сотня на моїй горбатині. Твоїм батюшкам, — коли я ревно цілій вік Единому Богу служив, — мав би я покланятися тепер? На свою білу, як голубиця, голову ганьбу посіяти вчисту? Нягай м'я, зак терпець не переоначився!

Приходили ще й приїжджали знову по діда; дід не рушився з села. Сам один, однісський, як сирота, круглий сиротина, без сусіда, без людської бесіди, без никого.

Сам один на згарищах, столітній дід Осафат у рідному селі, над рідним бистроногим і буйногривим Вислоком.

А село лахи спалили, церквю обікрали й добрих людей в ярмо пігнали.

— А тен стари сам здехне! — сміялися рабівники й людським давилися добром.

Карбики стругав дід на кривулі й дні, місяці та роки числив і додавав до свого довгого віку.

— Пречистої вже було, то від Непорочного Зачаття Різдво — як на порізі.

І дід почав ладитись до тих Празників. Горіхів мішок з бантів, щоб миші не трушили, приніс і на вікні до сонця сушив; торбину з грибами, сушені яблука, сливи — тупав веселий дід з місця на місце.

— То піду до своїх побратимів, вони заєдно на мене ждуть. Добре, що ганьбителі святих хрестів з могил не поїймали. Хто вгадав би, де який спочиває.

Потім сукав дід мотузок і в черепку топив пахучий віск на святу Трійцю.

І ще потім мороз вовком зозвірився, то Празники приїхали до дідової колиби.

Сіно пахуче, сама бджола могла б їсти, ясним полум'ям блимала трійця. Встав дід і тричі хрестився;

— Син Божий днесь на світ прийшов . . .

І затупотали під дверима чійсь кроки. Думав зразу дідусь дунути на воскову лямпу, але вже не було чому.

— Помагай Бог, на щастя, на здоров'я на цей Свят Вечір — голосно озвалися від порога . . .

— Свят, Свят . . . — приклав дід Осафат руку до чола, щоб краще бачити: — Матінько Божа, то вони й про старого діда, діточкі мої, не забули.

А вояки поставили кріси в куточку, цілували діда в руки й дарунки з торб виймали.

— Святий вечір, дідуню, і лютий мороз; з лісів прийшли ми, щоб з Вами Різдво перебути.

Плакав і сміявся дідок, мов розгублена мати, що давно — давнинко не бачила своїх діток, просив дідусь вояків і

садовив їх за столом, рівняв долонями пахуче сіно та сипав кожному пригоріці сушених на сонці горіхів.

— Бачите, бачите, а я заєдно думав і сами думки снувалися, що я круглий сирота Сторічній, як оця з Вашого бору смерека, та й сиротина.

А потім повстанці колядували й дід басом помагав.

— Во пустини, во ясکини, нам всім треба знати . . .

То знаєш, брате милий, оце — наша рідна, прадідна, твоє батька й моє тата, твоє нанашка й моє теска земельника, тепла рілля, золоте сонце, й плаї, гайлісся, бір і чорний смерековий ліс . . . *

То ця країна, що змережана яром Срібнолентого, Ослави, Вислоки, Ропи й Вислоки, Попруту й Дунайця . . .

*

ОНОМ — Ой, та нема тут сьогодні ані плугаторя — того срібноволосого лемка, ой, та горить голубе небо; ані білих лемківських хиж уже не видно . . .

ЗМІСТ:

ВЕСНА була в моїй рідній країні . . .	7
ВИЙШЛИ сіячі сіяти золоте зерно . . .	51
ВИЖИДАНІ гості прийшли на Бескид . . .	71
ВИГНАЛИ нас з батьківщини . . .	102
ВО ПУСТИНИ — во ясکини . . .	126